

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2012 – Volume 21, Issue 4, pp. 95–98
URN:NBN:NL:UI:10-1-113936

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Igitur publishing, in cooperation
with Utrecht University of

Applied Sciences, Faculty of Society and Law

Copyright: this work has been published under a

Creative Commons Attribution-Noncommercial-No

Derivative Works 3.0 Netherlands License

Dr. Joke van der Zwaard is zelfstandig onderzoeker/
extern medewerker bij het lectoraat Dynamiek van de
Stad, Hogeschool InHolland.

E-mail: boekjet@antenna.nl

OPLEIDEN TOT DIVERSITEITSBEWUST VAKMANSCHAP

JOKE VAN DER
ZWAARD

Voorzieningen voor kinderen/jongeren (en hun ouders) blijken nog steeds onvoldoende toegankelijk (*bereik*) én afgestemd (*kwaliteit*) te zijn op de diversiteit van de doelgroep. Diversiteit in de betekenis van verschillen/ongelijkheid op basis van etnisch-culturele achtergronden, sekse, klasse, seksuele geaardheid, gezondheid, leeftijd, jongerencultuur etcetera, en de relaties daartussen. Zo is jongerenwerk in de praktijk bijna altijd jongenswerk en profiteren kinderen van hoogopgeleide ouders onevenredig veel van de diensten van de jeugdzorg en de rugzakjes, terwijl jongeren in armere en kleurrijke wijken vaker doorverwezen worden naar het speciaal onderwijs en in juridische zorgtrajecten terechtkomen. De vraag is of de achtergronden én de oplossingen van deze hardnekkige problemen ook te vinden zijn in de toerusting van de professionals. Hoe worden studenten opgeleid tot sociale professionals die kunnen nadenken en omgaan met kwesties van diversiteit en sociale ongelijkheid? Het Lectoraat Dynamiek van de Stad heeft dit onderzocht binnen de opleidingen Social Work van haar thuisbasis, Inholland Rotterdam. Omdat het ons niet ging om algemene standpunten

OPLEIDEN TOT DIVERSITEITSBEWUST VAKMANSCHAP

over diversiteitsbewust vakmanschap, maar om de inhoudelijke en didactische vertaling in de lespraktijk, hielden we focused interviews met docenten naar aanleiding van lesobservaties in eerste- en tweedejaarsgroepen.

OVER VERSCHILLEN PRATEN

Diversiteit wordt door docenten vooral ingevuld als etnisch-culturele verschillen. Er werd in de lessen weinig ingegaan op sociaal-economische ongelijkheid, terwijl dat het hoofdthema is van het sociale beleid in Rotterdam. De theoretische benadering van diversiteit is voor de meeste docenten een individuele zoektocht; studiehandleidingen en standaard vakliteratuur bieden daarbij weinig houvast. Vandaar dat in de ene les het culturalistische verhaal over "ik- en wij-cultuur" wordt gekritiseerd, terwijl het in de andere les kritiekloos als verklaringsmodel wordt gepresenteerd. Sommige docenten voelen zich ongemakkelijk onder dit theoretische tekortschieten. Anderen vragen zich af of de lessen voor de studenten niet te moeilijk worden door (te veel) aandacht te besteden aan de culturele achtergrond van de theorieën en aan diversiteitsvraagstukken in de beroepspraktijk. Die twijfel kan ook als onderwijskundige vraag geherformuleerd worden: hoe kan je studenten deze inzichten onderwijzen, gegeven een bepaalde voorkennis? Hoe bouw je dat in de verschillende studie jaren op?

Wat docenten op dit terrein vooral als probleem ervaren is hoe (etnisch-culturele) diversiteit besproken kan worden zonder studenten/mensen vast te pinnen op "hun cultuur" en te vervallen in onterechte veralgemeniseringen en negatieve stereotyperingen. Ze willen niet meedoen met dat "Wilders-gedoe", met stigmatiseren van bevolkingsgroepen, maar hebben soms ook moeite met de (etnische) identificaties en stereotype ideeën van de studenten. Hoe reageer je op opmerkingen zoals "Wij Turken zorgen nou eenmaal beter voor onze oude ouders dan jullie Nederlanders".

HET WERKVELD: OVER TOEGANKELIJKHEID VAN VOORZIENINGEN

Het ging in de geobserveerde lessen regelmatig over de inhoudelijke en methodische afstemming van het professionele aanbod op de diversiteit van de bevolking; ook naar aanleiding van kritische opmerkingen van studenten over impliciete gedragsnormen in de voorgestelde professionele aanpak. (Gespreks)methodiekdocenten besteden het minste aandacht aan afstemmingskwesaties. Andere docenten benaderen ze instrumenteel (de zogenaamde *doelgroepenbenadering*) dan wel kritisch (wat bedoelen we eigenlijk met *sociale cohesie*? Wie worden bij deze benadering ingesloten en uitgesloten?).

De ongelijke toegankelijkheid van het pedagogisch hulpverleningsaanbod kwam minder ter sprake. Sommige docenten vonden dat niet nodig, omdat de toewijzingsbeslissingen op andere organisatieniveaus en door andere beroepsgroepen genomen worden. Daarnaast ontbreekt het aan (gedeelde) kennis. Kennisuitwisseling over het werkveld en de beroepspraktijk gebeurt voornamelijk anekdotisch en “tussendoor”. Gezamenlijke discussies over beleidsontwikkelingen schieten er vaak bij in.

OEFENEN VOOR DE BEROEPSPRAKTIJK

Er zitten allerlei soorten (denk)oefeningen voor de praktijk in de opleidingen Social Work. Docenten gebruiken veelvuldig gebeurtenissen in de les om studenten te laten nadenken over hun (beroeps)houding tegenover andere mensen en meningen. Wat volgens sommige docenten beter zou kunnen, is voorbereiding of coaching op het communicatieve vlak in relatie tot diversiteit. Leren nadenken over positieverschillen en onderlinge beeldvorming. Een praktijkonderzoek is bijvoorbeeld ook een mooie gelegenheid voor reflectie op de eigen positie in relatie tot die van de “doelgroep”. Welke beelden zijn van invloed op de interactie tussen het “blonde meisje” en een “groep (donkere?) lastige jongens”? Of tussen een Hbo’er en schooluitvallers, een “vinexwijker” en een “stadswijker”. Door studenten op dit gebied meer theoretische en praktische handvatten te geven, levert de opleiding sociale professionals af die in staat zijn om zich in verschillende leefwerelden te bewegen en daarmee inzicht te krijgen in de betekenis van verschillende posities.

EFFECTIEVE ACTIEVE WERKVORMEN

Om de ervaringen van studenten op tafel te krijgen zijn actieve werkvormen nodig, daar was iedereen zich zeer van bewust. Niet alle – min of meer actieve – werkvormen leveren echter de gewenste verdieping op. De veel gehanteerde vorm van een hoorcollege met vragen (zoals “Is dat bij jullie ook zo?”) kan stereotype wij/zij-tegenstellingen versterken. Een andere veel gehanteerde vorm is studenten een plenaire discussie in subgroepjes te laten voorbereiden. Deze vorm lijkt juist ruimte te scheppen voor uitwisseling en doordenking van verschillen.

Inholland Rotterdam staat in Rotterdam-Zuid, studenten komen daar voor een deel ook vandaan, in de lessen ging het echter nauwelijks over de ervaringen van studenten met opgroeien in deze wijken. Zijn ze bang voor hun reputatie of kunnen zij hun ervaringen niet plaatsen in het dominante risicofactorenverhaal over deze wijken? Daar zou een aanvullend onderzoek onder studenten antwoord op moeten geven. Studenten schrijven “socialisatieverslagen” ten behoeve

OPLEIDEN TOT DIVERSITEITSBEWUST VAKMANSCHAP

van hun professionele vorming. Door de resultaten van dat reflectieproces gedeeltelijk uit de privésfeer te halen, zou er meer kennis gedeeld kunnen worden over kwesties van diversiteit en sociale ongelijkheid. Dat vraagt echter vertrouwen en vertrouwdheid tussen docent en studenten en tussen studenten onderling; dus om overbrugging en doordenking van de afstand die docenten in meerdere en mindere mate ervaren ten opzichte van de leef- en denkwereld van de studenten. En dat betekent ook: doordenking van de eigen geschiedenis en positie.

DIVERSITEIT VRAAGT AANDACHT EN ALGEMENE DOCENTCOMPETENTIES

Zowel problemen in de beroepspraktijk (ongelijke toegankelijkheid en afstemming) als problemen op de opleidingen (idem, denk ook aan selectieve uitval van studenten) zouden voor de opleiding reden moeten zijn om aandacht te besteden aan kwesties van diversiteit en sociale ongelijkheid. Voor een deel vraagt dat om specifieke inhoudelijke (theoretische en beleidsmatige) kennis en inzichten. Voor een veel groter deel gaat het om algemene didactische en onderwijskundige kwaliteitsverbeteringen. Het serieus nemen van de maatschappelijke noodzaak om in (hogere) beroepsopleidingen meer werk te maken van diversiteit kan dus ook als vliegwiel functioneren voor beter en effectiever onderwijs.

De overgrote meerderheid van de docenten die aan het onderzoek meededen, voelden zich door de gesprekken naar aanleiding van hun les gesteund in de ontwikkeling van hun onderwijs en in het bijzonder in hun zoektocht naar geschikte manieren om diversiteitskwesties aan de orde te stellen. Ze zouden hun eigen diversiteitsbewuste vakmanschap het liefst verbeteren door inhoudelijke uitwisselingen met collega-docenten over hun lespraktijk. Daarom is de onderzoeksaanpak vertaald in een methodiek voor intercollegiale intervisie voor docenten op het onderwerp diversiteit en sociale ongelijkheid; en wordt – op verzoek van de HBO-Raad en samen met Francien Wieringa van het Fontyscollege – een introductieworkshop gemaakt.

REFERENTIE

Zwaard, J. van der, Jong, E. de, Kotiso, A., Kramer, E., & Outmany, F. (2012). *Leren nadenken over verschillen en ongelijkheid. Opleiden tot diversiteitsbewust vakmanschap* [Learn to think about differences and inequality. Education in diversity awareness craftsmanship]. Rotterdam, Inholland/Lectoraat Dynamiek van de Stad 2012. Onderzoeksrapport en methodiek is te downloaden op www.inholland.nl/dynamiekvandestad.